

вання до створення органів, яким ця функція мала б бути передана. Певна послідовність в цьому вбачається, оскільки така зміна підходу позбавляла певного тиску на слідчого з боку прокурора як без посереднього керівника органу прокуратури. Створення ж ДБР є логічним продовженням закладених ще в 1996 році змін.

Можливо, як вбачається, пов'язувати ідеї створення ДБР як окремого незалежного органу досудового слідства ще й з Концепцією судово-правової реформи від 28 квітня 1992 року, де серед ключових тез виділялося законодавче закріплення процесуальної незалежності слідчого та необхідність створення єдиного слідчого апарату. Остання теза, до речі, в сучасних умовах боротьби з корупцією, коли концентрація слідчих повноважень, особливо відносно корупційних правопорушень є хибною, вже не такою актуальною.

На наш погляд, подальше формування Державного бюро розслідувань в Україні має провадитися з урахуванням не тільки закордонного, але й власного історичного досвіду.

Нестерчук Л. П.

старший викладач кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ЯК НОВИЙ ПРАВООХОРОННИЙ ОРГАН В УКРАЇНІ

У різних країнах світу організація протидії корупції різуче відрізняється. Впроваджуються західні схеми (класичні) на підставі прийняття антикорупційного законодавства та утворення активних громадських інституцій у виявленні та протидії корупції серед вищих можновладців країни, досягненні прозорості влади. Такі спроби робилися різними шляхами: радикальним, як у Грузії (оновлення апарату держави, правоохоронних органів, скорочення та ліквідація корупційних функцій) або утворенням сильних спеціалізованих антикорупційних органів як у пострадянських прибалтійських країнах.

В багатьох країнах не останнім фактором впливу на владу, шляхом примушення у боротьбі з корупцією, стало громадянське суспільство; у країнах Центральної і Східної Європи, які були членами співдружності економічної взаємодопомоги країн Варшавського договору та набули членства у Євросоюзі, визначальним фактором яких став євроінтеграційний чинник.

У всьому цьому спільністю є антикорупційні компоненти. Визначальним фактором став принцип незалежності слідчих, які мають ефективно розслідувати гучні корупційні справи. Слідчі відокремлені від правоохоронних органів. Таким прикладом став Гонконг, який тривалий час вважався найкорумпованішою фінансовою столицею світу.

У США діє Федеральне бюро розслідувань (далі — ФБР). ФБР входить до системи Міністерства юстиції та підпорядковується генеральному прокурору. У Білорусі утворено Слідчий комітет, як єдину і централізовану систему державних правоохоронних органів, які є органами попереднього слідства і здійснюють повноваження в сфері досудового кримінального провадження. Цей Комітет підпорядкований президенту країни.

Але чи стало б можливим таке перетворення без того, що владні еліти прагнули до самоочищення і потім переносили власний приклад на всю систему влади? Вважаю, що ні, бо одним з головних важелів правосвідомості особи має бути бажання до такого перетворення, насамперед, можновладців різних ієрархічних щаблів.

У 1992 році сталася подія: постановою Верховної Ради України було прийнято акт «Про Концепцію судово-правової реформи» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 30, ст.426), за яким у першому етапі проведення цієї Концепції у життя незалежної української держави мали стати розробка і прийняття законодавчих актів по створенню Слідчого Комітету, програми його матеріально-технічного забезпечення. Пройшло вже більше ніж 25 років, але утворити прозорий антикорупційний орган в Україні влада виявилась неспроможною, тому що «не знайшлося» політичної волі. Утворено бездієві: Спеціалізована антикорупційна прокуратура при Генеральній прокуратурі України, Національне антикорупційне бюро розслідувань. А чи не стане Державне бюро розслідувань в Україні теж «мальчиком для битья»?

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» № 794-VIII від 12.11.2015 року (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 6, ст.55) / [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-19/>) (далі — Закон), Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Із наведеного положення виникає питання щодо підслідності кримінальних проваджень Державному бюро розслідувань. Відповідь на це питання вміщено у ст. 5 Закону. Згідно з нею, Державне бюро розслідувань вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення,

розкриття і розслідування: 1) злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України від 2015 року «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої — третьої категорій посад державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України; 2) злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора — керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України; 3) злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України № 2341-III від 05.04.2001 року.

Таким чином окреслюється коло суб'єктів, стосовно яких Державне бюро розслідувань має право здійснювати власні повноваження. Ними, відповідно, є: Президент України (повноваження якого припинено встановленому порядку), Прем'єр-міністр України, член Кабінету Міністрів України, перший заступник та заступник міністра, член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Головою Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Головою Фонду державного майна України, його перший заступник та заступник, члени Центральної виборчої комісії, народний депутат України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Директор Національного антикорупційного бюро України, Генеральний прокурор, його перший заступник та заступник, Голова Національного банку України, його перший заступник та заступник, Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його перший заступник та заступник, Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим, його перший заступник та заступник, радник або помічник Президента України, Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, суддя, працівник правоохоронного органу, особа, посада якої належить до категорії «А» (відповідно до п. 1 ч. 4 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України № 4651-VI від 13.04.2012 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88) / [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>); службові особи

Національного антикорупційного бюро України, заступник Генерального прокурора — керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або інші прокурори Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; військовослужбовці, військовозобов'язані, резервісти під час проходження зборів (відповідно до ч. 1 ст. 401 Кримінального кодексу України) (Відомості Верховної Ради України (ВВР), від 29.06.2001 р., № 25, стаття 131) / [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>).

Причому, щодо переліку суб'єктів, стосовно яких слідчі Державного бюро розслідувань мають право проводити досудове розслідування, то є наявне протиріччя між положеннями Закону та Кримінального процесуального кодексу України. Так, у Законі вміщено посилання на нормативний акт, який вже втратив чинність. Окрім того, перелік у Законі є набагато вужчим, чим перелік, вміщений у Кримінальному процесуальному кодексі України.

Щодо кола злочинів, які уповноважені розслідувати слідчі Державного бюро розслідувань, то виходячи із положення ст. 5 Закону, це будь-які злочини, вчинені суб'єктами, зазначеними у попередніх абзацах. Але із цього правила є виключення — якщо ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України (кримінальні корупційні правопорушення, передбачені низкою статей Кримінального кодексу України) або до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України (попередження, виявлення та розслідування правопорушень у діяльності працівників Національного антикорупційного бюро України), а також у випадку, якщо вчинено злочин, передбачений статтею 422 Кримінального кодексу України.

Більшість злочинів, що вчиняють суб'єкти, підслідні слідчим Державного бюро розслідувань, є корупційними. Усі корупційні злочини підслідні Національному антикорупційному бюро України. Окрім того, Національне антикорупційне бюро України може проводити досудове розслідування інших кримінальних правопорушень у випадках, визначених законом. Отже, до підслідності Державного бюро розслідувань відносяться усі злочини (окрім корупційних та деяких інших злочинів), вчинені визначеним колом суб'єктів; злочини, вчинені військовослужбовцями, військовозобов'язаними, резервістами під час проходження зборів, крім випадків, передбачених у Законі. Таким чином, утворюється орган, який переймає частину повноважень у інших органів досудового розслідування.

Отже, виникає питання — чи потрібно створювати новий правоохоронний орган — Державне бюро розслідувань? Можливо, що й ні, адже фактично цей орган буде звітуватись вищому ешелону влади, тобто Прем'єр міністру. Тоді виникає нове питання — якими повно-

важеннями варто наділити співробітників Державного бюро розслідувань, щоб запобігати, виявляти, припиняти, розкривати та розслідувати (тавтологія у Законі, тому що розслідувати — це й означає припиняти і розкривати злочинні дії) злочини високопосадовців? Ми вважаємо, що Державне бюро розслідувань має бути створений таким чином, щоб стати самостійним інститутом, який би діяв згідно Закону та не підпорядковувався виконавчій владі, зокрема. Або слід повернутися до того з чого починали, а саме, до реалізації положень «Концепції судово-правової реформи» і утворити ДБР, на кшталт, Слідчого Комітету у Республіці Білорусь, РФ або ФБР у США, врахувати, при цьому, державно-українські потреби протидії різновидів злочинності.

Вочевидь, вирішенню цього складного питання сприятиме проведення наукових дискусій задля уточнення єдиного вірного поняття та виведення визначення «правоохоронні органи». Такий підхід стане у нагоді визначення на законодавчому рівні місця органів досудового слідства серед правоохоронних органів України, що в свою чергу приведе до утворення єдиного органу, що буде вести боротьбу із злочинністю у всіх ешелонах української влади. Тоді прокуратура України зможе виконувати свої обов'язки щодо організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляду за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку і буде позбавлена функції досудового розслідування згідно п.9 ч.2 Р. 15 «Перехідних положень» Конституції України.

Владишевська В. В.

асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

12 листопада 2015 року було прийнято довгоочікуваний та революційний Закон України «Про державне бюро розслідувань». Відповідно до положень цього закону, Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

До підслідності бюро належить розслідування таких злочинів: